

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Tervonen, Ate

Title: Koira kulttuurin asukkina

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © 2020 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Tervonen, A. (2019, 14.6.2019). Koira kulttuurin asukkina. Vähäisiä lisiä. <http://neba.finlit.fi/blogi/koira-kulttuurin-asukkina/>

Vähäisiä *lisiä*

Kirjoituksia kulttuurista, tutkimuksesta ja kulttuuriperinnöstä

Koira kulttuurin asukkina

14.6.2019, **SKS**

Jako kulttuuriin ja luontoon on ollut yksi keskeisiä länsimaista ajattelua hallinneita dualismeja. Villiä, arvaamatonta ja monimuotoista luontoa on hallittu, hillitty, jalostettu ja suljettu ulkopuolelle sivistyksen ja kulttuurin nimissä. Vastakkaisuuden sijaan luonto ja kulttuuri ovat kuitenkin ilmiöinä monella tasolla toisiaan läpäiseviä, lomittuvia ja yhdessä rakentuvia. Globaalin ihmistoiminnan vaikutukset, kuten ilmastonmuutos, saastuminen ja lajikato, sulkevat lajeja ja ekosysteemejä ympäri maailmaa kulttuurin sisälle. Toisaalta kulttuuri on osa ihmisluontoa siinä, missä muurahaispesän rakentaminen on osa muurahaisten luontaista toimintaa ja sisältää samalla piirteitä ei-inhimillisestä kulttuurista, ja luontona voidaan nähdä myös maailmankaikkeus kokonaisuutena, jonka osa ihminen on.

Sukupuolentutkija ja tieteenfilosofi Donna Haraway käyttää käsitettä *luontokulttuuri* kuvaamaan asioita, joissa luonto ja kulttuuri ovat kietoutuneet toisiinsa erottamattomalla tavalla. Laajimmassa mielessä luontokulttuuri käsittää kaiken yhteen kietoutuneen orgaanisen ja kulttuurisen sekä materiaalisen ja semioottisen toiminnan ja elämän maapallolla (ja Kansainvälisellä avaruusasemalla). Konkreettisemmin *luontokulttuuri* näkyy esimerkiksi keskisuomalaisessa talousmetsässä, jossa yhdistyvät erilaiset inhimilliset ja ei-inhimilliset toimijuudet ja intressit, ruokakasvien jalostuksessa ja geenimuuntelussa sekä eläimessä, joka on kulkenut kanssamme aroilta ja luolista niin oleelliseksi osaksi kulttuuria, että kutsumme sitä usein parhaaksi ystäväksemme.

Koira on paitsi konkreettinen ja meille läheinen esimerkki luontokulttuureista myös laji, josta Haraway kirjoittaa ihmisen *kumppanilajina*. Kumppanilajius viittaa lajienväliseen suhteeseen, joka on

vaikuttanut ja vaikuttaa siihen, miten lajit ovat yhteisen historiansa ansiosta muuttuneet ja ovat muuttumassa. Ihmisen kumppanilajeina voidaan pitää niin tulppaaneja kuin suolistomme mikrobistoakin, mutta koira Haraway pitää ihmisen tärkeimpänä kumppanilajina. Kumppanilajius on toisaalta historiallinen lajienvälinen ilmiö: ihmisen ja koiran välillä ainakin 15 000 vuotta kestänyt suhde, joka on ollut ja on hierarkkinen, mutta josta kumpikin osapuoli on hyötynyt muun muassa ruoanhankinnan, turvan ja lajienvälisen seuran muodossa. Toisaalta kumppanilajiuudessa on kyse konkreettisista lajien välisistä suhteista: jaetuista hetkistä ja arjesta erilajisten yksilöiden välillä.

Kulttuurin muutokset, kuten kaupungistuminen, lemmikkikulttuurin suosio tai paimennuskulttuurin katoaminen, vaikuttavat siihen, mitä ihmiset koiralta haluavat, millaisia koiria he haluavat, millaisissa ympäristöissä koirat elävät ja miten ne käyttävät aikansa. Veikko Huovinen kuvasi *Kylän koirissa* (1962) kainuulaiskylän vapaana kulkevia koiria ja niiden seurustelua toisten koirien ja ihmisten kanssa. Suomen koirakulttuuri on lähes kuudessakymmenessä vuodessa muuttunut oleellisesti: nykyisin maaseudullakaan enää hyvin harva koira saa liikkua niin vapaasti kuin Huovisen kirjassa, ja koirien kirjo ja käyttötarkoitukset ovat monipuolistuneet selvästi. Toisaalta koira vaikuttaa myös ihmiseen, ja ihmisen kiinnostus koiraan ja kyky muuttaa toimintaansa koiraystävällisemmäksi näkyvät esimerkiksi koulutusmenetelmien kehittämisessä ja koiran lajityypillistä käyttäytymistä hyödyntävien koiraharrastuslajien, kuten agilityn ja jäljestyksen, suosiossa.

Kulttuuri on koiran elinympäristöä, mutta koira on myös itse kulttuurituote. Se, miten koirat kytkeytyvät yhteiskunnan ja kulttuurin ilmiöihin, kuten yksilökeskeiseen kulutuskulttuuriin, talouteen, vapaa-ajanviettoon, eläinoikeusdiskurssiin tai fiktiivisiin eläintarinoihin, määrittää niiden elämää olennaisesti. Koira ja sen lukuisia rotuja voidaan ajatella eräänlaisina kollektiivisina luomuksina, joissa yhdistyy ja tiivistyy erilaisia kulttuurisia ilmiöitä metsästyskulttuurista imperialismiin ja siirtolaisuuteen tai eugeniikasta popkulttuuriin. Kaikista maapallon eläinlajeista koira on ulkomuodoltaan ja kooltaan monimuotoisin, mitä selittää ihmiskulttuuri sen monimuotoisena elinympäristönä.

Joskus koiria kuvaavat kulttuurituotteetkin vaikuttavat voimakkaasti eläviin koiriin. Eri rotujen suosioon ovat vaikuttaneet esimerkiksi elokuvien, kirjallisuuden ja tv-sarjojen koirahahmot: Lassie nosti colliet suosioon, ja *Game of Thronesin* hurjasudet kasvattivat huskyjen kysyntää. Monesti rotujen nopea nousu suosioon on tiennyt ongelmia

koirille: pentutehtailijat ovat vastanneet lisääntyneeseen kysyntään välittämättä koirien terveydestä ja eläinsuojat ovat täyttyneet koirista, joiden tarpeisiin harkitsematommat ostajat eivät ole kyenneet vastaamaan. Koirat ja rodut tai sekarotuisuus ovat osa niiden omistajien identiteettiä – sen lisäksi, että koiria hankitaan metsästyskavereiksi, poliisikoiriksi tai lemmikeiksi, ne edustavat jotain ihmiselle ja liittävät hänet osaksi yhteisöjä sekä vaikuttavat samalla koiraan.

Vaikka ihmisen ja kulttuurin vaikutus koiraan on merkittävä, ei koira ole suhteessa passiivinen objekti, vaan aktiivinen toimija, jolla on jalkansa nostettavana ja häntänsä heilutettavana. Monet koirista kertovat kirjat tuntuvat kertovan enemmän ihmisten kuin koirien maailmasta – jos kumppanilajeilla erillisiä maailmoja on. Huovisen *Kylän koirat* sen sijaan seuraa, tarkkailee ja tutkiskelee nimenomaan koiria ja kääntää katseensa ulos ikkunasta suoraan uroskoirien joukkoon, joka piirittää kertojan taloa ja hänen narttukoiraansa luontonsa ajamina:

Toisen jakson aikana koirat asuvat yötä päivää pihalla ja käyvät irstaiksi ja meluisiksi. Niiden pärstätkin ovat yhtä törkeät kuin niillä nuorilla vihaisilla miehillä, muotoilijoilla ja taitelijoilla, jotka pitävät pikkupoikien otsatukkaa. Pakkasyössä ja kuutamossa ulvotaan, räyhätään, raavitaan ja purraa ovia ja sotketaan kaikki paikat. Täysin hämmästyttävä on niiden pyrkimys tavoitella prinsessan suosiota kakkimalla portaille, kaivon kannelle ja koirankopin katolle. Olen joskus nähdessäni jonkun niissä puuhissa naurahtanut ja sanonut sille suoraan, että kovinpa sinulla on suuret käsitykset itsestäsi...

Kun piirityksen tässä vaiheessa menee kuutamoyönä ulos, näkee pikkuihmeen. On ehkä tullut arvelluksi, ettei tuolla 38 asteen viherhohtoisessa, huurteisessa yökylmydessä ole yhtään elollista olentoa. Mutta kun ovi aukeaa, nousee kinoksiin kaivetuista nukkumakuopista toistakymmentä koiranpäättä ja kurottavaa kaulaa. Vihreät silmät kuultavat toivoen, odottaen.

Tänä jaksona on koiran ulkoiluttaminen hankalaa. Lasten ja vanhusten on turha yrittääkään. Pitää olla mies parhaassa iässä ja riskissä kunnossa, ennen kuin menestyksellisesti pystyy varjelemaan suojattinsa petojen kynsistä.

– Huovinen, Veikko (1962) Kylän koirat

Luonnolla oli keskeinen osa Huovisen tuotannossa, ja myös koirat olivat selvästi vaikuttaneet häneen. Koirat ja ihmiset, jotka ovat kaikki osa sekä

luontoa että kulttuuria, elävät yhdessä kainuulaiskylän pihalla ja kirjallisen kulttuurituotteen sivuilla. Niin kirjalliset kuin elävät eläimet vaikuttavat meihin ihmisiin, ja me ihmiset sekä kulttuurituotteemme vaikutamme koiriin, joiden elinympäristöä kulttuuri on.

Ate Tervonen

Lähteet:

Haraway, Donna (2003) *Companion Species Manifesto. Dogs, People, and Significant Otherness*. Chicago: Prickly Paradigm Press.

Haraway, Donna (2008) *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Huovinen, Veikko (1962) *Kylän koirat*. Porvoo: WSOY.

Ate Tervonen on kirjallisuuden väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopistossa. Hän sai SKS:n apurahan väitöstutkimukseensa, joka käsittelee kulttuuria koiran elinympäristönä ja koira kulttuurisena luomuksena.

◀ 182

Avainsanat: **kirjallisuudentutkimus, koira, kulttuurintutkimus, Veikko Huovinen**